
Papežská komise pro církevní kulturu
CÍRKEVNÍ KNIHOVNY V POSLÁNÍ CÍRKVE

VYDAL SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ
KONFERENCE
PRAHA 2002
(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

Diecézním biskupům¹

Vaše Excellence,

Papežská komise pro církevní kulturu se zavázala uskutečnit přání Svátého otce Jana Pavla II. a „posílit pastorační přítomnost církve v důležité oblasti kultury a kulturních statků“², a to podle jeho doporučení k danému tématu.

K dosažení tohoto cíle, počínaje instrukcemi uvedenými v apoštolské konstituci *Pastor bonus*, stvrzenými a zdůrazněnými výše ocitovaným Motu proprio, Papežská komise vyvinula úsilí, aby celý Boží lid a především kněží, současní i budoucí, „magis magisque conscius fiat“³ o důležitosti a nezbytnosti úlohy kulturních statků při vyjádření a prohloubení víry. Proto byl rozeslán předchozí přípravný dokument, aby tak byla znovu oživena vnímavost budoucích kněží vůči této problematice během let jejich teologické a pastorační formace.⁴ Připravují se tři další dokumenty, které mají náležitě prohloubit téma smyslu a hodnoty posvátného umění; důležitosti řádné péče o církevní archivy a téma valorizace knihoven v kontextu studia a života církevních společenství.⁵

V tomto oběžníku se chceme věnovat otázce **církevních knihoven v poslání církve.**

„Až půjdeš, vezmi s sebou ... také knihy a hlavně pergameny“ (2Tim 4,13).

¹ Č. j. 179/91/35. Dopis uveřejněn v EV 14/610-649

² Srov. JAN PAVEL II., Motu proprio *Inde a Pontificatus Nostri initio*, 25. března 1993, Proemio.

³ Srov. *Pastor bonus*, Proemio a čl. 3

⁴ Srov. *Lettera circolare agli Eccmi. Vescovi*, 15. října 1992.

⁵ Papežská komise pro církevní kulturu, Dopis diecézním biskupům *La funzione pastorale degli archivi ecclesiastici*, 2. února 1997.

Takto vyzývá sv. Pavel Timoteje, zatímco svůj život, který se blíží konci, omezuje na to nejzákladnější a míní vše využít k tomu, aby plně hlásal evangelium „a aby ho slyšeli lidé ze všech národů“ (2Tim 4,17).

1. Církev, kultura, kulturní statky, knihovny

1.1. Církev, ustanovená Kristem, aby nesla poselství spásy všem národům a uchovávala jeho živou památku uprostřed tradicí jednotlivých společností a kultur, v jejichž lůně docházelo k osvojování víry, pečuje „o knihy a pergameny“, protože se bytostně zajímá o kulturu každého lidu a národa. V průběhu celých svých církev „používala v různých podmínkách, ve kterých během staletí žila, vytvořila různé kultury, aby Kristovo poselství svým kázáním rozšířila...probádala, hlouběji pochopila“.⁶ Jinými slovy: zvěstování evangelia skrze život a myšlení církve znamená samo o sobě přináší rozvoj procesu „inkulturace“, který ostatně není ničím jiným než souborným celkem určitých kulturních skutečností, jež vzniká z „vtělení evangelia do původních místních kultur“ a z „uvedení těchto kultur do života církve.“⁷

Odtud pramení ona maximální pozornost, kterou církev věnuje všem svědectvím, zvláště těm, jež se zachovala v písemné podobě a vtělují a uchovávají moudrost národů. Samotná existence církevních knihoven, z nichž mnohé mají za sebou dlouhou historii a mimořádnou kulturní hodnotu, je dostatečným dokladem tohoto stále platného závazku církve vůči duchovnímu dědictví dokumentovanému knižní tradicí, již církev chápe jako vlastní statek a zároveň i jako univerzální statek ke službě lidskému společenství.

1.2. Knihovny ve vlastnictví církve, které střeží a zpřístupňují památky obecně lidské i specificky křesťanské kultury všech dob, představují nevyčerpatelnou pokladnici vědění, z níž celé církevní společenství i celá civilní společnost čerpá povědomí o vlastní minulosti. Specifický a primární zájem, který církev jeví o tzv. „církevní

⁶ II. Vatikánský koncil, pastorální konstituce *Gaudium et spes*, č. 58; Zvon, Praha 1995.

⁷ Srov. JAN PAVEL II., encyklika *Slavorum apostoli*, 2. června 1985, č. 21; srov. *Exeunte Coetu Secundo*, závěrečná zpráva mimořádného synodu 1985, II. D. 4.

knihovny“, je však založen na faktu, že „evangelní kvas“ - jehož je církev správkyní a zároveň šířitelkou - v míře, jak začal prostupovat jednotlivé oblasti poznání, dal vzniknout dějinám křesťanství a křesťanské kultuře či kultuře křesťanstvím inspirované a následně přinesl neuvěřitelný rozkvět náboženského, literárního, filosofického, právního, uměleckého, psycho-pedagogického myšlení aj.

Svědectví knihoven, tak jako svědectví archivů a umění, jsou tedy pro církev nenahraditelným prostředkem k navázání kontaktu mezi nastupujícími generacemi a vším, čím křesťanství přispělo do dějin a myšlení člověka, který nemá být připraven o případně již završenou zkušenost předchozích generací v rámci dané kultury. Kromě toho lze říci, že křesťanská tradice - jejíž neporušenost je tak zaručena pro všechny generace - nalézá v knihách napsaných v prostředí církve stálou pomoc pro své šíření-předávání, pro vlastní prohloubení, sebezpočtení a živé vrůstání do tradic jednotlivých národů. Opatrovat knihu a podporovat její četbu a šíření je tedy činností velmi blízkou, ne-li totožnou s evangelizačním posláním církve.

1.3. V tomto evangelizačním posláním církve má původ neustálá péče věnovaná církevním společenstvím tvorbě, získávání, uchovávání, ochraně a zpřístupňování vlastních knihoven. Dokazují to i neustálé výzvy papežů k plnění těchto úkolů, vzorový příklad některých diecézních a řeholních společenství. Ze stejného důvodu je třeba vyhnout se všemu, co je v rozporu s uchováváním a ochranou, péčí a nárůstem, využitelností a přístupností samotných knihoven.

Kromě toho vše, co se církev snaží uchovávat ve svých knihovnách, je dnes víc než kdy jindy velmi důležité pro rozvoj kultury. Nejen kvůli lepší znalosti náboženských a církevních tradic, ale právě tak i pro lepší poznání dějin, umění a vědy té civilizace, k níž náležíme a z které stále ještě čerpáme. Církev, která nabízí všem národům, v nichž žije, možnost využívat služeb svých knihoven - musí z těchto důvodů přísně dbát povinností ohledně ochrany a správy knihoven a věcně vyzývá k činné spoluúčasti občanskou společností: aby i ona způsobem, jež je jí vlastní, přispěla k ochraně, konzervaci a docenění tohoto nesmírného církevního dědictví univerzální hodnoty.

1.4. Přesná kritéria a konkrétní způsoby této vzájemné spolupráce církevního a civilního společenství na díle ochrany a podpory knižních statků, budou muset být přirozeně definovány s ohledem na různou politickou situaci a platné právní předpisy jednotlivých států. Katolická

církve, vědoma si vlastní velké a přímé odpovědnosti v této oblasti, vítá povzbuzující znamení nového zájmu o historickou paměť ze strany současné kultury, i té ne přísně akademické a specializované. Proto vybízí v tomto směru k náležitému posílení a valorizaci veřejné a sociální dimenze knihoven ve vlastnictví církve.

Je tedy třeba se dívat na soulad a spolupráci s civilní společností nejen se zřetelem ke konzervačnímu opatrování fondů a ke katalogizační vybavenosti církevních knihoven, ale i s ohledem na nový trend, který doceňuje toto knižní dědictví a využívá je. Soulad a spolupráce budou usnadněny, jestliže se církevní knihovny zapojí prostřednictvím národních informačních systémů do výměny bibliografických informací s jinými církevními a národními knihovnami. Tak se ona dějinná, vědecká, filosofická, náboženská a literární paměť obsažená v knihovnách stane široce dostupnou vědeckému bádání i šíření kultury, což je konečně ku prospěchu i tradičním náboženským vědám, které tak budou výrazněji zastoupeny ve světě vědy a výzkumu.

Církev si přeje plně zachovat vlastní přímou odpovědnost za církevní knihovny, vzhledem k jejich významné úloze evangelizačního nástroje.

2. Význam a hodnota knihovních institucí v církvi: střediska univerzální kultury

2.1. Přestože v průběhu dějinného vývoje došlo k některým, dnes nepřijatelným regresím, církev rozhodně přispěla k formování kulturních institucí: nezřídka poskytla podněty k obnově a dlouhodobý přínos. Takový vývoj proběhl přímo i nepřímo i v samotném sektoru knihovních institucí.

Všichni například vědí o důležitosti přechodu od „svitku“ ke „kodexu“, který umožnil rozsáhlejší a snadnější šíření písemných dokumentů potřebných k rozvoji kultury. Specifické křesťanské pojetí „svatých písem“, uctívaných, avšak ne tajných knih, které jsou základem onoho poznání, jež svou přirozeností tíhne k „univerzálnímu“ rozšíření, jistě ovlivnilo proces „komunikace“ a „šíření“ všech vyšších forem kultury. Tento proces měl epochální dopad i na rovině sociálních struktur a na kultuře s nimi související. Stačí zde připomenout tradice katedrálních škol, mnišských skriptorií a studií, teologických fakult, církevních akademií; ovlivnily nejen rozvoj knihoven, ale i vývoj institucí spojených s produkcí a šířením poznání.

2.2. V souvislosti s problematikou knihoven může být užitečné připomenutí, že některé kvalitativní změny v pojetí a vnitřní organizaci knihoven dozrály právě v prostředí církve. Byl to například cisterciácký řád, který učinil první významný krok od knihovny orientované kvantitativně (kde množství svazků je chápáno výhradně jako zděděný majetek) ke knihovně kvalitativní (v níž dochází ke specifickému výběru knih, jež mají být shromažďovány a uchovávány). Další významný posun přinesly později mendikantské řády: knihovny se staly objektem systematického úsilí směřujícího k racionalizaci inventáře a depozitu tak, aby lépe sloužily studiu a konzultacím.

Až humanismus a renesance s sebou přinesly klima pro využití těchto podnětů a pro jejich transformaci v obecně platné organizační a teoretické principy. I zde se některé církevní knihovny (vatikánská, ambrosiánská) zařadily mezi nejpřednější a nejváženější instituce, které se pokusily spojit shromažďování rozsáhlého a vzácného knižního dědictví, organizovaného s ohledem na obecný kulturní a vědecký zájem, s jeho zpřístupněním široké světové veřejnosti tvořené badateli, kteří usilují o využití a valorizaci vědění nahromaděného v textech, tedy nejen o drahocennost shromážděných předmětů. Zároveň se rozšířilo a příznačně nabylo na encyklopedičnosti samotné pojetí akvizice a shromažďování textů: církevní knihovny vedle textů, které se vztahují k tradičním teologickým disciplínám, s toutéž snaživostí a péčí nyní shromažďují latinské a řecké klasiky, odborné filosofické a vědní texty, dokumenty rozličných kultur a náboženství, historické a umělecké památky různých národů a civilizací.

2.3. Vezmeme-li v úvahu právě uvedené etapy specifického vývoje, můžeme se pokusit načrtnout charakter vlastního „povolání“ církevních knihoven. Představují prostor pro konfrontaci různých forem poznání, a to proto, že základem křesťanského hledání pravdy je přítomnost obecně všestranného („katolického“) impulsu, jež s sebou nese zájem o zkoumání každé oblasti dějin a kultury, v níž se podobná zkušenost hledání objevila a byla dokumentována.

Návrat k tomuto objektivnímu historickému „poslání“, jež je církevním knihovnám vlastní - kromě odstranění některých obecně rozšířených předsudků o církevních knihovnách jakožto institucích uzavřených dialogu a širšímu přístupu kulturní veřejnosti - jistě podpořil intenzivnější a motivovanější úsilí osob, které jsou v církvi povolány k působení v těchto vzácných dílnách kultury, jimiž jsou církevní

knihovny. V průběhu dějin bývaly často kulturními středisky na vysoké úrovni a dosud jsou ve spolupráci s dalšími podobnými institucemi schopny být hodnotným kulturním nástrojem.

2.4. Jestliže toto je historická skutečnost o původu, fyziognomii, kulturním a metodologickém vlivu církevních knihoven - zejména výše jmenovaných - musíme ovšem také přiznat, že ne vždy tu byla snaha či možnost udržet všechny církevní knihovny na vysoké úrovni. Nerozvážený prodej či zabavení nemovitostí, v nichž knihovny sídlily, opakované válečné konflikty a rušení mnoha řeholních řádů s následným úbytkem knihoven, negativní změny v kulturní politice, jistá zanedbání, nebo dokonce nezáměr, ztížily další existenci či funkčnost mnoha církevních knihoven.

Máme naději, že obnova zájmu o kulturní statky církve a národů přinese nový oživující impuls pro tato kulturní centra, že dojde k jejich propojení ve společné službě člověku, bude překonáno to, co škodí univerzalitě poznání, a zamezí se dalšímu ochuzování nástrojů kultury.

3. Papežská komise pro církevní kulturu a církevní knihovny

3.1. Jak jsme již připomněli, papežové a Svatý stolec se snaží o oživení pastoračního úsilí celé církve v oblasti péče o církevní knihovny, vytvořené na různých úrovních a pro různé účely.⁸

⁸ Pro další objasnění připomeňme několik dokumentů vydaných v posledním století:

1) PIUS X, Apoštolský list *Quoniam in re biblica*, 27. března 1906, č. 18; 2) *CIC* (1917), kán. 1495,1497;

3) *Circolare Segreteria di Stato*, 30. 12. 1902;;4) *Circolare Segreteria di Stato*, 10. 12. 1907; 5) *Circolare Segreteria di Stato*, 15. 4. 1913; 6) *Circolare Segreteria di Stato*, 1. 9. 1924;;7) Congregazione dei Seminari, dotazník rozeslaný 2. února 1924 a oběžník z 10. března 1927; 8) *Costituzione Scuola di biblioteconomia presso la Biblioteca Apostolica Vaticana*, 1934; 9) PIUS XI., *Deus scientiarum Dominus*, 24. května 1931, čl. 48;

10) Congregazione dei Seminari, dekret z 12. června 1931, čl. 45; 11) Congregazione per i Seminari, *Corso estivo per bibliotecari dei seminari*, září 1938; 12) *Biblioteca Apostolica Vaticana*, *circolare a firma del Card. Mercati*, 1. června 1942; 13) PIUS XII, *Exhortace Menti*

Sídla knihoven byla často poškozena v důsledku válečných událostí a globální transformace, jež v posledních desetiletích postihla všechny instituce i samotné pojetí kultury a prostředků k její asimilaci - to vše problematice zabezpečení a užívání církevních knihoven přidalo na závažnosti.

Zdá se, že je tu okamžik, v němž se buď přistoupí k obnově a oživení instituce, nebo dojde k jejímu nenapravitelnému úpadku.

Papež Jan Pavel II. vystihl delikátnost tohoto problému a stanovil, aby celkový problém zabezpečení, využití a podpory všech kulturních statků církve, a tudíž i knižních statků, byl svěřen nejen exhortativním dokumentům či izolovaným rozhodnutím autorit, ale aby se stal i vlastním a trvalým objektem činnosti vyčleněného a pověřeného dikasteria římské kurie: Papežské komise pro církevní kulturu.

3.2. Jmenovaná papežská komise se z této funkce zabývá v předloženém dokumentu specifícností církevních knihoven.

3.3. Aby tato papežská komise dostála vlastnímu mandátu („Commissio Ecclesiis particularibus et Episcoporum coetitus adiutorium praebet et una cum iis agit“),⁹ s vědomím, že zastupuje hlas samotného papeže, se obrací přímo na ordináře jednotlivých diecézí a na generální představené řeholních kongregací, aby se s nimi podělila o starost a osud všech starších i nových církevních knihoven (biskupských, kapitulních, farních, univerzitních a knihoven studentů jednotlivých řeholních řádů, institutů, společností atd.).

Je potřeba, aby uprostřed pastoračních povinností byla věnována náležitá pozornost a péče také nástrojům evangelizace a kultury Božího lidu, jimiž jsou církevní knihovny. Bude tak podpořen „dialog s člověkem“, který se díky těmto nástrojům často působivě setkává

nostrae, 23. září 1950, část III; 14) II. vatikánský koncil, dekret *Presbyterorum ordinis*, kap. III, 19; 15) Congregazione per il Clero, *De permanenti cleri institutione*, 4. listopadu 1969, čl. 22; 16) Congregazione per l'educazione Cattolica, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6. ledna 1970, čl. 21 a 94; 17) JAN PAVEL II, konstituce *Sapientia christiana*, 15. dubna 1979, čl. 52-54; 18) CIC (1983), Lib. III, tit IV.; 19) JAN PAVEL II, konstituce *Pastor bonus*, 28. června 1988, čl. 99-104; 20) JAN PAVEL II, *Motu proprio Inde a Pontificatus Nostri initio*, 25. března 1993.

⁹ JAN PAVEL II., konstituce *Pastor bonus*, 28. června 1988, čl. 102.

s „realitou křesťanství“ a s dvoutisíciletými kořeny kultury, bez níž by svět byl nepochybně chudší.

Nelze ospravedlnit odsunutí péče o kulturní statky na úroveň druhořadých záležitostí pastýřů církve, či podlehnout zjednodušujícímu a povrchnímu přesvědčení, že „cura animarum“ se obejde bez těchto prostředků, považovaných za přepych a nikoliv za základní nástroj evangelizace, a to i v nedávno zformovaných církvích.¹⁰

4. Směrnice pro činnost týkající se církevních knihoven

4.1. Je třeba, aby každá diecéze a každá řeholní kongregace vyhotovila (pokud tak již neučinila) *inventární soupis* a určila, jaký *tip* knihoven spravuje, aby mohlo pokud možno dojít k *plánování úprav* jak ohledně prostor vyhrazených uživatelům knihoven, tak prostor pro existující knihovní materiál, včetně péče o předpokládaný pravidelný nárůst knihovních fondů a získávání zařízení a pomůcek potřebných ke studiu.

V době, kdy vzdálenost byla problémem, každá církevní knihovna se pochopitelně musela snažit o sestavení co nejcelistvější sbírky a to podle účelu, k němuž byla vytvořena. Nyní, kdy vzdálenosti jsou snadno překonatelné a rozvoj informatiky umožňuje snadnou vzájemnou výpomoc a výměnu, lze i lépe plánovat rozvoj jednotlivých církevních knihoven tak, aby v rámci daného území byly kvalifikovanější a dostupnější.

Tak jako ostatní sektory pastorace usilují o kvalifikované pracovníky, totéž musí platit i v knihovním sektoru: je třeba, aby služba knihovníků v křesťanském společenství obnovila své síly a znovu nabyla účty. Knihovník není pouhým vypůjčovatelem díla, ale animátorem kultury a následně, ve své snaze o růst a prohloubení poznání církevního společenství, k němuž náleží, je také evangelizátorem. Pomocí v jeho poslání předávat kulturu a v rámci možností doprovázet ty, kteří se pokouší proniknout do hloubek křesťanského myšlení, je i samotná profesionální formace knihovníků.

4.2. Diecézní biskupové a generální představení kongregací jsou jistě první, kdo si přejí podobný rozkvět svých knihoven.

¹⁰ Srov., II. vatikánský koncil *Ad gentes*, č. 21; Zvon, Praha 1995.

Tato papežská komise by chtěla poukázat na vhodnost uspíšení obnovy zájmu a přijetí závazků v této oblasti, a to podporou kvalifikovanosti kněží, řeholníků a laiků určených k převzetí (nakolik to jen lze, stabilně) vedení knihoven, archivů a správy uměleckých památek. Kompetentně a s dobrými výsledky se takovému vzdělávání již delší dobu věnují Vatikánská škola paleografie, diplomatiky a archivnictví (Scuola Vaticana di Paleografia, Diplomatica e Archivistica) a Vatikánská škola knihovnictví (Scuola Vaticana di Biblioteconomia), které vznikly v rámci Tajného vatikánského archivu (Archivio Segreto Vaticano). Za stejným účelem nedávno vznikl Vyšší vzdělávací kurs pro kulturní statky církve (Corso superiore per i Beni Culturali della Chiesa) při Papežské gregoriánské univerzitě v Římě.¹¹ Je vyvíjena snaha o zvýšení počtu asociací církevních knihoven jednotlivých zemí, aby (je-li to možné, sdružením do federací) si mohly navzájem vypomáhat při řešení problémů typických pro tento sektor a mohly poskytovat periodické rekvalifikace a školení pracovníkům, kteří jsou v současné době v knihovnách zaměstnáni.

4.3. Zdá se, že v mnohých diecézích nastal čas zřídít „jedinou velkou knihovnu lokální církve“, která se stane prvořadým a nejvybavenějším (a všemi nejvyužívanějším) místem, kde jsou shromažďována významná starší i novější díla křesťanského myšlení. Jde o znovuoživení ducha tradičních církevních knihoven ve službách církve a města, zdrojů nejautentičtějších a nejlépe dokumentovaných svědectví o tradici poselství vyznařujícím z křesťanské kultury. Mimo to by takové soustředění bibliografických zdrojů místních církví vedlo k jejich posílení a umožnilo by pozornější a rozumné zabezpečení, uchování a případné restaurování starších a hodnotných knih; zabezpečení, které je o to obtížnější, čím rozptýlenější jsou tyto vzácné památky po různých malých knihovnách.

Jsme si vědomi, že přijetí této strategie může vyvolat množství problémů, avšak zdá se, že čas od církve vyžaduje pro společnost takovouto přítomnost a kulturní kvas.

K tomu lze dodat, že dnes existují mnohá univerzitní či specializovaná bádání, která chtějí postupně využívat i toto dva tisíce let staré kulturní dědictví církve.

¹¹ Srov. II. vatikánský koncil *Ad gentes*; Zvon, Praha 1995.

4.4. Nemají však být zanedbány ani menší farní knihovny, či knihovny jednotlivých spolků. Dříve tvořily základní doplněk vzdělání celých generací rolníků, pro něž jinak bylo nesnadné dostat se k velkým uměleckým dílům a zdrojům kultury, kteří však díky tzv. „pojízdným knihovnám“ prohlubovali své křesťanské smýšlení a vytvářeli mu solidní kulturní základ. Dnes se zdá, že se tyto knihovny vyvíjejí směrem k „malým multimediálním střediskům“, kde kniha je položena na roveň ostatním prostředkům šíření kultury.

Živé diecézní centrum, s činiteli zaměřenými na kulturní statky jako je knihovna, archiv, umělecké památky, by mělo usilovat také o rozkvět a transformaci farních a jiných menších knihoven.

K tomu by měl napomoci stálý a vytrvalý dialog na národní úrovni mezi odpovědnými vedoucími asociací církevních knihoven a vydavateli knih a dalších médií. A to tak, aby se rozlišilo a podporovalo vše, co se ukáže být užitečným a potřebným pro kulturu křesťanských společenství a také vše, čím může „katolický svět“ kladně přispět ke kultuře jednotlivých zemí.

Rozumné plánování může přinést pozitivní výsledky jak pro šíření kultury, tak pro moudrou ediční politiku, která se vyhne zbytečnému hromadění duplikátů, zaplní mezery a pomůže překonat onu anemii v oblasti hodnot, jíž trpí velká část současné publicistiky.

4.5. Nemůžeme zanedbat ani skutečnost, která postihla církev v některých zemích: úbytek kněží a jejich následný nedostatek v jednotlivých farnostech či institucích, kde bývali přirozeným garantem zabezpečení a oživení farních a spolkových knihoven. Následkem je časté ochuzení či přímo nečinnost takových knihoven.

Jsme přesvědčeni, že nelze podlehnout osudovosti tohoto vývoje, ale že je třeba učinit vše pro zachování (nezřídka vzácného) knižního dědictví rušených farních či jiných církevních knihoven a to jejich zabezpečením, nebo přičleněním k místním či větším oblastním knihovnám, aby pro nedostatek péče nepřišly nazmar. Případně lze toto jinak obtížně uchovatelné knižní dědictví soustředit do jediného diecézního centra, aby tak mohlo být nejen uloženo, ale i zpřístupněno a využíváno.

4.6. Během r. 1992, jak jsme zmínili, stanovila tato papežská komise za svůj prvořadý úkol připravit list (který byl zároveň diskretním apelem na celkový stav této oblasti v církvi), zabývající se otázkou zvýšení

vnímavosti budoucích kněží k otázce role církevních statků při evangelizaci a odtud plynoucí odpovědnosti kněží za tuto oblast.¹²

Zdá se nám vhodné zopakovat tuto výzvu s důrazem:

- na valorizaci a praktickou obeznamenost s užíváním knihoven ze strany seminaristů během jejich filosofických a teologických studií;

- na význam bibliografické a archivní dokumentace pro formaci povědomí o identitě vlastní církve i církve univerzální: budoucí kněz si nesmí dovolit tuto skutečnost ignorovat;

- na užitečnost knihoven v běžné pastorační činnosti kněze, jako zdrojů látky k vlastnímu studiu i k vhodnému nasměrování těch, kteří chtějí prohloubit své vědomosti.

4.7. Zdá se, že dozrál čas, aby biskupské konference vypracovaly pro knihovníky církevních knihoven svých diecézí i pro svou místní církev „direktář církevních knihoven“, zaměřený na valorizaci „ve vlastním slova smyslu pastoračního úkolu“, který knihovníci (ať jsou to kněží, řeholníci, nebo laici) plní pro celé křesťanské společenství. Direktář poslouží podpoře křesťanské kultury a dialogu s jinými kulturami, udá směr celé složité doktrinní, právní a praktické problematice týkající se církevních knihoven, poskytne směrnice pro vztah k necírkevním knihovnám, prospěje samotnému lepšímu využití knihoven.

Zdá se vhodnější, aby tento direktář měl charakter spíše národní než univerzální, aby tak lépe odpovídal dané lokální situaci.

To však neznamená, že by biskupské konference neměly náležitým způsobem informovat o svých problémech a podnětech tuto papežskou komisi, která se ze všech sil bude snažit napomoci řešení problematiky církevních knihoven.

4.8. Papežská komise pro církevní kulturu považuje za vhodné připomenout biskupům a generálním představeným, působícím v církvích s mnohasetletou křesťanskou tradicí, problém, který lze nazvat „misijní knihovnictví.“ V mnoha diecézích, v nichž „plantatio Ecclesiae“ proběhlo teprve nedávno, nejenže není možné vytvořit odpovídající „diecézní knihovny“ (jak jsme vyzývali výše), ale ani „národní církevní knihovny“, neboť shromáždit patristické fondy a velké teologické sbírky se tu zdá velmi obtížné či nemožné.

Bylo by možné, aby církve, jež vlastní církevní knihovny málo využívají či využitelné, připravily projekt, který by některé obsahově

¹² Srov. *Lettera circolare agli Ecc.mi Vescovi*, 15. prosince 1992.

důležité a základní fondy (jako jsou velká filosofická a teologická díla, sbírky, patristické prameny) zaslat rozvíjejícím se církvím?

Tato kulturní a pastorační výměna mezi církvemi je velmi důležitá a mohla by dodat novou hodnotu knihovnám, které pro své malé využití ztratily účel.

Podněcovatelem takovéto kulturní výměny by mohly být národní asociace církevních knihovníků, v souladu s touto papežskou komisí.

4.9. Je známo, že problémem většiny církevních knihoven je cena akvizic stále nového knižního dědictví a samotná správa knihoven, což vyžaduje adekvátní a kompetentní, a tedy stabilní personál.

Menší knihovny (jako jsou knihovny farní či spolkové) zůstanou zřejmě odkázány na dobrovolnou činnost, jak tomu bývalo v jiných dějinných údobích. Spoléhalo se na kultivovanou sensibilitu křesťanských společenství, jež dala vzniknout těmto přínosným kulturním centrům.

Jelikož však jsou tyto knihovny kulturními nástroji určenými všem, ne výhradně křesťanskému společenství, měly by mít plnoprávnou účast na příspěvcích, které národní a regionální společenství vyčlenila pro růst územních knihoven.

Pro velké církevní knihovny bude muset být stanoven (alespoň v lokálních církvích, kde tomu tak dosud není) jejich nový a jasnější „veřejný“ profil.

Pokud však knihovny, právě tak jako další kulturní statky církve (archivy, umělecké památky), slouží výhradně církevnímu společenství, které zůstává jejich jediným arbitrem, těžko mohou být národním společenstvím započteny mezi instituce, jimž je třeba poskytovat náležitou podporu.

Jestliže však církev (zůstává přitom majitelkou a odpovědnou správkyní vlastních knihoven) otevře toto dědictví těm, kteří jej chtějí využívat, zdá se nám oprávněné, aby tento příspěvek k oživení kultury byl zahrnut mezi kulturní statky daného národa, jež mají být náležitě podpořeny v oblasti ekonomiky a organizace.

4.10. Mezi úkoly této papežské komise nakonec patří i podpora rozvoje stále organičtějších vztahů mezi církevním společenstvím (reprezentovaného mezinárodními kulturními asociacemi) a mezinárodními orgány zabývajícími se rozvojem kultury. Dovolujeme si požádat biskupské konference, aby usnadnily tento úkol tím, že napomohou ustavování národních asociací církevních knihoven a jejich

vstupu do odpovídajících kontinentálních a mezinárodních asociací, s vědomím, že tyto instituce mohou někdy vyžadovat i velmi náročnou spolupráci, náročnou na spoluzodpovědnost a čas, a bude potřeba jim vyhovět.

Máme-li stručně shrnout žádosti obsažené v tomto listě, lze říci:

- Svatý otec považuje všeobecný rozkvět zájmu o kulturní statky za „znamení doby“; církev, „znalkyně kultury“, si nemůže nepovšimnout této výzvy;

- chtěli jsme při této příležitosti zdůraznit povahu, úkol a hlavní problémy církevních knihoven, ne proto, abychom všechnu tíhu těchto úkolů vložili na bedra diecézních biskupů, ale abychom se spojili ve snaze posílit tento velmi důležitý sektor evangelizace a kultury;

- zdůraznili jsme některé problémy a snažili se naznačit směr řešení, plně si vědomi, že situace jednotlivých církví jsou odlišné a nelze zformulovat všeobecně platné směrnice, které by obsáhly veškerou problematiku a všechny situace. Tento náš list považujeme za „jiskru“, která může vzbudit zájem o rozpravu v rámci příslušné biskupské konference;

- znovu připomínáme, že za nejaktuálnější a základní problém považujeme probuzení citlivosti církevních společenství (a jejich pastýřů) vůči církevním kulturním statkům, které jsou vlastními a pravými „pastoračními statky.“ Z nich jsme se zde věnovali tematice knihovních statků, které spolu s archivy vytváří paměť církve, vypovídají o postupném prohlubování víry církve a jsou i „paměť“ celého lidstva, když zkoumá obsah křesťansky inspirované kultury;

- považujeme tedy za užitečné, aby mezi témata biskupských konferencí byla organicky zařazena i tematika církevních knihoven a následně řešena na úrovni jednotlivých diecézí. Zdá se nám, že když se ujasní body, na které je třeba se soustředit, nebude tak obtížné vyvolat skutečný posun zájmu ve prospěch církevních knihoven, počínaje individuací a valorizací schopných animátorů v tomto sektoru;

- jako vždy budeme vděční za odezvu na tyto naše podněty, abychom mohli sledovat průběh vývoje a přizpůsobit naši činnost reálným situacím a navrhnout smysluplné iniciativy, podložené zkušenostmi.

Na závěr bychom chtěli ještě jednou dát zaznít slovům Svatého otce Jana Pavla II: „Víra ze své přirozenosti tíhne k vlastnímu vyjadřování prostřednictvím uměleckých forem a skrze svědectví dějin, které mají

niternou sílu k evangelizaci a kulturní hodnotu. Církev je vyzvána, aby těmto výrazům věnovala co největší pozornost.¹³

K tomuto přání připojuji svůj nejuctivější bratrský pozdrav.

V Kristu

+ Francesco Marchisano
předseda

Mons. Paolo Rabitti
tajemník

¹³ Motu proprio *Inde a Pontificatus Nostri initio*, 25. března 1993, proemio.